

VÁLASZTÓJOG ÉS NÉPISKOLA

ÍRTA: GRÓF KLEBELSBERG KUNO*

A XIX. század gazdag volt nagy magyar államférfiakban. Ezek sorában nem a legnagyobb, de a legtartalmasabb, a legmélyebb Eötvös József. 1848-ban mint kultuszminiszter már bent volt Batthyány Lajos kabinetjében, és mikor Deák Ferenc I. Ferenc Józseffel megkötötte az 1867-iki kiegyezést és a király újra magyar minisztériumot alapított, 48-iki kollegái közül egyedül ő került be abba kultuszminiszteri minőségbe. Így ő az összekötő híd a reformkor és a kiegyezés korának kultúrpolitikája között. A szabadságharc s a kiegyezés között a magyar nemzet tizenkilenc keserves évet élt át, ami nemcsak a magyar politikai élet, hanem a magyar kulturális élet folytonosságát is megszakította. Közbeesett Thun Leó kultuszministersége, aki Ausztriának kétségtelenül egyik legnagyobb kultúrpolitikusa volt, de a magyar viszonyokat és különösen a magyar lelket nem ismerte, és így jószándékai ellenére is a magyar szellemi életben sok kárt tett. Ekkora megszakítás után tért vissza 1867-ben a magyar kultuszminiszteri székbe Eötvös József.

Már a következő évben, 1868. december 5-ikén abban a kellemes helyzetben volt, hogy szentesítés végett I. Ferenc József elé terjeszthette első népiskolai törvényünket, amely a hatéves tankötelezettséget és a népiskolát hozta. Hatvan év kellett hozzá, míg a törvényt teljesen

végre tudtuk hajtani. Bizony, súlyos erkölcsi deficitet hagyott a kiegyezés kora erre a szegény Maradékokországra, mikor országszerte, de különösen a legmagyarabb megyékben, Pest megyében, Szabolcsban, Borsodban, Szolnokban, Békésben és Zalában ötezernél több tanteremre és tanítói lakásra volt szükség. Hála a magyar adófizetők erőfeszítésének és a pénzügyminiszterek megértésének, az ötezer objektum létrejött.

Csak ez az eredmény tette erkölcsileg és anyagilag lehetővé, hogy az Eötvös Józseftől megszabott kereteken túl újabb lépést tehessünk előre.

1868. december 5-ikének hatvanadik évfordulóján mélyen meghatva léptem át a kormányzó úr dolgozószobájának küszöbét, hogy felhatalmazását kérjem ahhoz, hogy a nyolcéves tankötelezettségről és népiskolákról szóló törvényjavaslatot alkotmányos tárgyalás végett az országgyűlés elé terjeszthessem.

Eötvös József törvényének végrehajtásához hatvan esztendő kellett; hiszen egész népművelődésünk alapjait kellett lerakni, és a kiegyezés korában csak lassan ébredt az érdeklődés a népiskolai kérdések iránt. Azután a népoktatásban nem láttak tisztán

pedagógiai kérdést, hanem pártpolitikát, egyházpolitikát és nemzetiségi politikát is vegyítettek bele. Bűn volna kétségbe vonni, hogy mindezt nemes hazafiságtól sugallva, kristálytiszta szándékkal tették, s Magyarország akkori összhelyzetéhez

Báró Eötvös József
(Vasárnapi Ujság, 1871. február 12.)

* Pesti Napló (vezércikk), 1928. december 8.

mérten el lehet mondani, hogy indokoltan is. Mindennek elismerése azonban nem tarthat vissza bennünket annak megállapításától, hogy az objektív eredmény az lett, hogy a színmagyar vidékek a nagy katasztrófa után ott álltak hiányosan kifejlesztett népiskolai hálózattal. Ezt a hiányt pótoltuk az ötezer népiskolai objektum megépítésével s így most már bizvást remélhetjük, hogy tizenkét további év alatt teljesen meg tudjuk valósítani a nyolcéves népiskolát.

Bizony, nagy felelősséget veszek magamra, hogy e rendkívül lassú megvalósítás munkáját vállalom. Törvényjavaslatom indokolásához vékony kék füzetet mellékeltem, amely vázolja a tankötelezettséget s népiskolai szervezetet Európában és az Egyesült Államokban. Feldolgoztuk e füzetben Ausztria, a német birodalom, Franciaország, Olaszország, Anglia, Hollandia, Dánia, Svájc, Románia, Jugoszlávia és Csehszlovákia meg az Egyesült Államok népiskolai helyzetét, mert nem lehet az emberi dolgokat csak önmagukban tekinteni, hanem a mi dolgainkat össze kell hasonlítani azzal, ami a többi államokban van és fejlődik. Ha majd olvassák e kiadványból, hogy mi történik Ausztriában, Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában, a tőlünk elszakított Nyugat-Magyarországon, a Felvidéken, Erdélyben és Bácskában, akkor bizonyára kissé csendesebbek lesznek azok is, akik eleinte ezt a mi óvatos javaslatunkat is nagyhangon elleneztek.

Mert nagy adag naivitás kell ahhoz, hogy elhiggyük, hogy lefegyverezten és nyílt határainkkal mi azt tehetjük, amit akarunk és alacsonyabb színvonalon tarthatjuk saját tömegeinket, megmaradhatunk a mostani népiskolai tankötelezettség mellett akkor, amikor Ausztriában, Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában kiterjesztették a tankötelezettség időtartamát. Sokszor elszomorodom, mikor itt még magyarázgatnom és bizonyítgatnom kell olyan dolgokat, amelyek máshol majdnem mindenütt maguktól értetődnek.

A politikai taktikának egyik legprimitívebb fogása az úgynevezett aggodalmaskodás. Van a politikusnak egy fajtája, akinek állandóan aggodalmai vannak. Most is hangzottak el a javaslat ellen politikai aggodalmak.

Nem forradalmasítjuk-e a tömegeket azzal, hogy jobban kiműveljük?

A cári Oroszország kultuszminiszterei szakasztottan úgy gondolkodtak, mint a mi túlzó konzervatívjaink. Azt gondolták, tartsuk meg azt az áldott jó muzsikot naiv tudatlanságában, akkor nem férközhetnek hozzá a nyugati forradalmi

eszmék. A bökkenő csak az, hogy *a tudatlanság nem tesz immunissá a forradalmi eszmékkel szemben*, éppen úgy, amint a nagyobb műveltség nem tesz hajlamossá a forradalomra. Oroszország is megkapta a maga forradalmát, olyan silány forradalmat, amelyre rászolgált, a legprimitívebb forradalmat: a kommunista zendülést. Dózsa György, meg Hóra és Kloska lázadó tömegei sem látogattak népiskolát és 1918 őszén az a körülmény, hogy még a hatosztályos népiskola is gyengén volt kiépítve, hogy tömérdek volt az analfabéta és még több az írni-olvasni hiányosan tudó, bizony nem volt akadály annak, hogy a háború végén felizgatott nép a nagybirtokokat ne szocializálja. Revolúció és kultúra között logikai összefüggés nincs, e két dolog a politikai életnek két egészen különböző lapjára tartozik.

De kultúra és politika között van összefüggés, mert nem válik a népeknek javára az olyan politikai demokrácia, amelyet nem készít elő kulturális demokrácia. Nagy veszedelem az, ha az általános titkos választójogot műveletlen, értelmetlen tömegeknek kell gyakorolniuk. Televényföldje az ilyen nép a legrosszabbfajta demagógiának. Mint belügyminiszter, meggyőződéssel működtem közre abban, hogy a Friedrich-kormány választási rendeletét, amely a legszélsőségesebb általános titkos választáson alapult, módosítsuk és választójogunkat a magyar tömegek értelmi szintjével összhangba hozzuk. *Vállalom e tényért a történelmi felelősséget.* De talán éppen annak az embernek az ajkáról, aki nemzeti kötelességének tudatában, szembeszállva a tetszetős modern jelszavakkal, a választójog bizonyos korlátozásában részt vett, fokozottabb súlya van annak a kijelentésnek, ne áltassuk magunkat, a mai állapot csak átmeneti és a szükséges ideig csupán akkor tartható fenn, ha időközben becsületes, határozott erőfeszítéseket teszünk avégből, hogy tömegeinket tervszerű népművelés révén a politikai jogokra igazán éretté tegyük. A világpolitika fejlődése egyik oldalon a diktatúrák, a másik oldalon a teljes demokráciák felé tendál és ebben a világkörnyezetben él a magyar nemzet is. Tervszerű népművelési akcióval azon kell tehát dolgoznunk, hogy politikai életünknek bárminő alakulása ne találja a magyar népet lelkileg készületlenül.

Mélységes problémák ezek, melyek már *a nemzeti lét és nemlét kérdését érintik*. Mert ha a szélsőséges radikalizmus úgy szakadna a nyakunkba, hogy a magyar nemzet legszélsőbb rétegei tervszerű kulturális akcióval nincsenek egészen átművelve, akkor jaj nekünk!